

Mt 20,1-16 Podobenství o dělnících na vinici

Autor přípravy

[Jiří Mrázek](#)

1. První reakce

Podobenství nelíčí ani tak práci dělníků na vinici, jako spíš práci hospodáře na tržišti.

Spousta věcí zůstává nedořečených: o jakou práci se vlastně jednalo? Proč vlastně nenajal potřebný počet pracovníků už ráno? Kde byli ti z poslední hodiny po celý den, že je nenajal nikdo (ani tento hospodář) už dříve?

Hlavní dojem: hospodářovo jednání je vůči prvním opravdu nespravedlivé. To je dojem, který můžeme potlačovat, protože tušíme, že je to o Bohu a že "to tak má být", ale výsledkem jsou při nejlepším vůči rozpaky. Když u posledních tak královsky předčí, v co mohli doufat, proč stejně velkoryse nepředčí i očekávání prvních? Ale zdá se, že podobenství je vyprávěno už se záměrem provokovat - ať už tím zamýšlí cokoli, nebylo by správné ten pocit nepatřičnosti potlačovat, když podobenství jej chce právě vyvolat.

2. Text

2.1. Poznámky k některým výrazům

v.2: ~~zde~~ ~~zde~~ zřejmě máme chápat jako běžnou denní mzdu. Doklady o "kupní síle" jednoho denáru nemusejí být zcela spolehlivé, protože pocházejí z různých období a o míře inflace nemáme představu. Rozhodně to není částka sama o sobě výrazně štedrá. Ale velikost dohodnuté mzdy zde sama o sobě není předmětem kritiky ani chvály. Sporným bodem je teprve to, že poslední dostanou plnou denní mzdu, zatímco první také (jenom) plnou denní mzdu.

v.3: ~~nečinní~~ ~~nečinní~~. Toto slovo může mít i pejorativní nádech: leniví, zahálčiví, neužiteční.

v.4: ~~co by bylo spravedlivé~~ ~~co by bylo spravedlivé~~). Je to opis, kterým se zde vypravěč vyhne konkrétní částce, aby neprozradil překvapení, které chystá až na konec. V druhém plánu je však právě otázka co je spravedlivé pro podobenství klíčová.

v.13: ~~příteli~~ ~~příteli~~) - oslovení, které může být zcela neutrální: nevyjadřuje žádné zvláštní pozitivní emoce, ale nemusíme je nutně chápat ani ironicky

2.2 Kontext

Širším kontextem je Ježíšova cesta do Jeruzaléma, tedy část vyprávění, která začíná Vyznáním u Caesareje Filippovy a končí Vjezdem do Jeruzaléma (Mt 16,13 - 21,1). V této části příběhu Ježíš soustavně připravuje učedníky na pochopení toho, co je očekává v Jeruzalémě. Předpovědi Ježíšova utrpení se střídají se slovy o následování a neustále se vrací motiv ponížení, solidarity s malíčkými a služby: kdo chce být první, buď poslední; kdo chce být významný, buď jako dítě; kdo chce vládnout, buď služebníkem všech. Do tohoto kontextu zapadá podobenství jako další variace na "první a poslední".

V užším kontextu navazuje podobenství bezprostředně na fiasko bohatého mladíka a následné ujištění učedníků, že nepřijdou o svou odměnu za to, že opustili všechno. V tomto kontextu je podobenství jakousi korekturou jejich sebevědomí a sebeuspokojení: nepřijdou o svou odměnu za to, že všechno opustili a šli za Ježíšem jako první. Ale neměli by se divit, až jiní, třeba i méně zasloužilí (a třeba nakonec i "bohatý mládenec"?), dostanou stejně jako oni. Součástí "dohodnuté odměny" není uspokojení nad tím, že jiní dopadli hůře.

2.3 Komentář

Podobenství sestává z rychlého sledu po sobě jdoucích scén, které jsou vždy naznačeny časovým údajem a otevřeny iniciativou hospodáře:

První scéna (v.1-2): Z této scény si čtenář nebo posluchač - aniž by si to musel příliš uvědomovat - odnáší měřítko pro všechny následující. Právě zde totiž zazní konkrétní částka pro denní mzdu: 1 denár. Při najímání další skupiny, zhruba o tři hodiny později, už slyší jenom "zaplatím, co bude spravedlivé" a zcela automaticky si to vyloží jako "spravedlivý díl", poměrnou částku z jednoho denáru, odpovídající tomu, že začali pracovat později. Totéž, to jest poměrnou část denní mzdy bude očekávat i pro třetí, čtvrté a páté.

Druhá scéna (v3-5a): zde místo konkrétní částky zazní právě ono "co bude spravedlivé", a to je ve skutečnosti jedna z klíčových vět. Ve dvojím smyslu:

a) jednak je nutné zde konkrétní částku nějak opsat, aby zůstalo zachováno překvapení pro závěrečnou scénu. Kdo dojde k překvapivé pointě na konci, může se zpětně ptát, "jak to tam přesně bylo řečeno" a zjistí, že právě těmto slovům přiřítal jiný význam, než měla pro hospodáře.

b) "co bude spravedlivé" je ovšem více než jenom opis a oddálení pointy. Protože o spravedlnost a její různé chápání zde právě jde v celém příběhu. Nejde totiž jen o to, že hospodář na konci obhájí své právo a možnost takto jednat. Jde také o to, že takto nejedná z rozmaru a nevyužívá třeba jen nepřesně formulovaných podmínek smlouvy, nýbrž právě toto považuje za spravedlivé. Tato slova jsou prostě výhybkou, od níž běží dva různé pohledy

na to, co je spravedlivé: náš, který mylně očekáváme i od hospodáře - a hospodářův, o němž nás na konci bude muset přesvědčit.

Třetí a čtvrtá scéna (v.5b) už mohou být podány jenom zkratkou a náznakem, protože všechno podstatné bylo rozehráno už v předchozích. Tyto dvě scény jenom naznačují, že hospodářova aktivita pokračuje stejným způsobem po celý den.

Pátá scéna (v.6-7): Poslední najímání je opět vyprávěno podrobněji, protože právě odměna těchto posledních je oním extrémem, který vyhroťte spor.

Poslední scéna (v.8-16): Večerní účtování. Ačkoliv je to jenom jedna scéna a odehrává se pouze navečer (zatímco předtím byl líčen průběh celého dne), zabírá večerní účtování ve skutečnosti o něco více než polovinu podobenství. Je to "účtování" hned ve dvojím smyslu: jednak je "zúčtováno" s těmi, kdo pracovali - dostanou svoji mzdu. Následně ovšem musí předložit účty sám hospodář těm, kteří byli najati jako první a reklamují svůj nárok. Při poslední scéně se také objeví nová postava - "správce".

Je až překvapivé, kolik věcí není v podobenství řečeno (sr. první reakci na text). Ve skutečnosti se vůbec nedozvíme, o jakou práci na vinici se vlastně jednalo: ničím není naznačeno, zda jde o sklizeň nebo jiné sezónní práce. Není řečeno, proč vlastně hospodář vychází celý den a nenajme dostatečný počet pracovníků už ráno: měl špatný odhad nebo nebylo ráno na tržišti dost lidí? (není ničím naznačeno, že by jej k neustálému najímání vedla naléhavost situace. Ale také není řečeno, že by motivem byl třeba soucit s nenajatými). Zůstává pod milosrdným příkrovem, proč dělníci poslední hodiny zůstali celý den bez práce a kde byli po celý den, kdy hospodář neustále vycházel hledat nové a nové pracovníky: vyhýbali se práci, nebo nevypadali příliš praceschopně? Na otázku hospodáře ve v.6 odpovídají prostě: nikdo nás nenajal - a hospodář nijak nekomentuje, zda jim to věří nebo ne.

Ale snad nejzávažnější věc, o které podobenství nevypráví, je samotná práce dělníků na vinici. Nejenom, že se předem nedozvíme, o jakou konkrétní práci jde, my je ve skutečnosti ani "nezahlédneme" při práci. Celé podobenství se odehrává na agoře a jediný, koho skutečně sledujeme při práci, o jehož práci v podobenství jde, je hospodář, majitel vinice. Dělníky vidíme vždy jen odcházet na vinici a můžeme předpokládat, že tam něco dělali. Teprve večer, po práci, se dostaneme na vinici (ale přísně vzato ani zde to není řečeno výslovně. Pán vinice si nechal dělníky "zavolat" - kam?), ale ani v tuto chvíli se hospodář neptá po vykonané práci a prostě rozdává výplaty na živobytí. Pouze první říkají, že tvrdě pracovali - a my jim to můžeme nebo nemusíme věřit (ale - opět přísně vzato - i oni mluví jenom o "nesení tíhy a žáru dne", nikoli o vykonaném díle)

Už Johanes Chrysostomos si jako jeden z prvních povšimnul, že podobenství je jakousi paralelou k Marnotratnému synu: tam i zde je pozdní příchozí, který dostane stejně jako "první". Tam i zde je i "starší bratr", který se cítí být ukrácen. Jediný rozdíl se zdá spočívat v tom, že u Lk 15 jsou to individuální postavy, kdežto v Mt 20 hned celé skupiny. Ve skutečnosti je zde jeden zásadnější rozdíl, který je charakteristický právě pro vyznění příběhu: Marnotratný syn je vyprávěn právě z perspektivy ztraceného syna. Jeho osudy sledujeme od samého počátku, pro něho máme pochopení - ne-li souhlas s životem, jaký si zvolil na počátku, pak aspoň útrpnost pro situaci, do níž se opravdu dostat nechtěl. Chtě nechtě prožíváme příběh s ním, jeho očima. Teprve na konci se objeví starší bratr, přichází téměř nevhod a působí nějak nepatřičně. V Dělnících na vinici je to přesně naopak: o "prvních", ráno najatých, víme už od počátku. A i když nevidíme jejich práci, předpokládáme, že po celý den nesou tíhu a žár dne (zatímco my sledujeme hospodáře, jak jim tam neustále posílá posily). "Poslední" se objeví až večer; co vlastně dělali celý den, o tom nevíme mnoho (přesněji řečeno: nedělali nic, co by se dalo nazvat prací - to sami přiznávají), a my se na ně docela přirozeně díváme očima "prvních". Zatímco Lukáš oslovuje svým podobenstvím druhdy ztracené syny a jenom dodává, že námítky staršího bratra je nemusejí zneklidňovat, Matouš směřuje podobenství právě ke "starším bratrům": jejich názor má podobenství vyslovit, je má vyprovokovat ke stížnosti - aby se hospodář mohl obhájit.

3. Teologická témata

a) Spasení pouhou milostí

Sola gratia je jinak především tematizována u Pavla. To má pro kazatele jednu nevýhodu: u Pavla převládá logický výklad a (theo)logická konstrukce; chybí právě to, co je v evangeliích tak typické a činí je tak "čtivými": vyprávění, příběh. Podobenství jako Marnotratný syn nebo právě Dělníci na vinici jsou tedy velmi významná jako evangelijní, narativní podpora toho, co u Pavla čteme jako výklad.

b) Boží spravedlnost

Tady narážíme na starý lidský problém, kterého se nevyvarují ani ti nejzbožnější (a možná právě oni jsou mu náchylnější), totiž problém s tím, že co je spravedlivé, je předmětem zjevení. Není to samozřejmé, nýbrž odhaluje to Bůh člověku. Na to ovšem zapomínáme a stále máme tendenci předepisovat Bohu, co je spravedlivé a jakým způsobem má být spravedlivý. Svazujeme ho do svých představ a pak jsme udivení, když je něco jinak. Toto podobenství nás usvědčuje, že problém s "Boží spravedlností" nemáme jenom tam, kde jde o tragické události, kterým nerozumíme (jak to mohl Bůh dopustit - jakým právem!!), nýbrž i tam, kde jedná benevolentněji, než od něho očekáváme. Podobenství je vystavěno

provokativně, právě tak, aby lidskou a Boží spravedlnost dostalo do konfrontace

4. Dnešní pohled na tento text

* Je stále otázka, kdo vlastně komu určuje, co je spravedlivé. Výhoda podobenství je v tom, že problém ukazuje na případě pozitivní "nespravedlnosti", kde zřetelně Bůh jedná lépe, než bychom žádali ve jménu spravedlnosti (lidské).

* Dále je tu problém sebeuspokojení spravedlivých, pro které tak často přiznaně nebo nepřiznaně patří ke spáse i pohled na to, že jiní dopadli hůře.

5. Náměty pro kázání

a) Boží spravedlnost.

Tentokrát nejde o to, jak má vypadat spravedlivý člověk, nýbrž jakou spravedlnost čekáme od Boha. Podobenství nás svým příběhem přivede k tomu, abychom si uvědomili, na jakých principech stavíme svoji představu o tom, jak má Bůh (spravedlivě) jednat: neupíráme mu právo být celkově přísný nebo shovívavý, ale trváme na tom, aby byly zachovány proporce: ti, kdo byli horší než my, musí také dopadnout hůře. Podobenství nám svým provokativním způsobem pomůže si toto pravidlo ujasnit - aby je potom konfrontovalo s docela jiným pojetím spravedlnosti.

Důležité je, že příběh je tentokrát vyprávěn z perspektivy "prvních". Podobenství je vyprávěno tak, aby nejprve vyprovokovalo čtenáře, poté mu nabídlo někoho, kdo vysloví jeho rozhořčení nebo přinejmenším pochybnost, a nakonec dalo hospodáři možnost se obhájit. Proto bychom neměli dojem "nespravedlnosti" nijak předem retušovat, nýbrž naopak zdůraznit.

Adekvátním přístupem by tedy bylo převyprávění nebo komentované převyprávění, které neobhazuje od počátku hospodářovo jednání, nýbrž naopak vláká posluchače "do pasti", aby se na příběh opravdu díval pohledem těch "prvních" - teprve potom můžeme nechat hospodáře, aby se "sám" obhájl. Jeho obhajoba pak spočívá v podstatě ve čtyřech bodech, které lze postupně rozebrat:

1. "Příteli, nekřivdím ti."

To, co dává hospodář posledním, není na úkor těch prvních. Dostanou, co měli (za)slíbeno a co mohli čekat. Součástí smlouvy, a tedy toho, co mohou očekávat, nebylo uspokojení, že jiní dopadnou hůře. To pokládám za velice důležité, protože o takový pocit uspokojení tady právě jde: těm prvním nejde o to, že se poslední také dostali na vinici nebo že také něco dostanou. A také jim zřejmě nejde jen o to, dostat více peněz. Jde jim především o nějaké, jakékoliv názorné vyjádření rozdílu mezi nimi - těmi, kdo přišli na vinici na poslední chvíli a tak říkájíc s "odřenýma ušima".

K tomuto "nekřivdím ti" patří a mělo by být zmíněno, že ani teď onen "první" o svůj denár nepřichází: "vezmi si, co ti náleží, a jdi."

2. "Já chci tomu poslednímu dát tolik, co tobě."

Hospodář dává právě tolik, protože chce. Není v tom hodnocení práce těch posledních. Netvrdí se např., že by oni za poslední hodinu udělali více nebo odvedli kvalitnější práci. Proto v tom není ani přezíravost nebo snižování práce těch "prvních".

3. "Se svým majetkem si mohu dělat, co chci."

Jestliže hospodáři nemůžeme vyčítat, že by porušil smlouvu (viz 1.), stejně tak mu nelze vyčítat ani to, že by neoprávněně nakládal s finančními prostředky. Jsou to jeho peníze - a nikoli my, nýbrž on je kompetentní rozhodovat, jak s nimi má být naloženo.

4. "Je snad tvé oko zlé, že já jsem dobrý?"

Tady hospodář přinejmenším naznačuje, že ten, kdo je s ním déle, by neměl mít perspektivu ukřivděných, nýbrž jeho vlastní, hospodářovu, a spíše se radovat, že bylo možné i těmto posledním dát dost, než cítit se ublížený.

Klíčová je zde spravedlnost a spravedlnost v pojetí hospodáře je milosrdenství, zatímco spravedlnost, kterou za nás vyslovují "první", je zachování proporcí: i když jsme spaseni pouhou milostí, tak ti, kteří se snažili celý život, si té pouhé milosti zaslouží více...

b) Boží iniciativa

Také takto pojaté kázání je ilustrací ke spasení z milosti, ale staví na poněkud jiném překvapení než v prvním případě:

Celé podobenství vnímáme obvykle jako "práci na vinici". Překvapivě však zjistíme, že o práci na vinici se nanejvýše jenom mluví a dovolávají se jí "první" jako své zásluhy. Jediná práce, kterou po celý den sledujeme, je práce hospodáře, a na ní také záleží večerní odměna.

Podobenství má také své rabínské paralely, které rovněž pracují s obrazem práce na vinici nebo práce v sadu a mají poněkud odlišnou pointu. Hlavní rozdíl je však v tom, že se - docela přirozeně - odehrávají na vinici a líčí práci, která se tam koná. Naše podobenství naproti tomu velmi umně vzbuzuje dojem, že nějakou takovou práci líčí, ale nakonec se ukáže, že to hlavní bylo a odehrálo se někde jinde. Vinice je i zde místem, kam je žádoucí se dostat, a stejně tak být povolán hospodářem je velmi žádoucí - zatímco zůstávat nečinně na agoře zavání zoufalstvím. Avšak to důležité a rozhodující v příběhu "dělníků", které zde vidíme, je to, co pro ně "udělal" hospodář. Tím jsou rozdíly mezi prvními a posledními přinejmenším relativizovány. Na naší práci záleží v tom smyslu, že jsme směli pracovat pro hospodáře - ale ne kolik jsme toho udělali v porovnání s jinými.

c) Kázání podle postav

Kázání je možné také strukturovat podle postav, které podobenství nabízí: "první" - "poslední" - "hospodář".

Prvními a posledními mohli být v Ježíšově době farizeové a proti nim celníci a publikáni.

Později, pro první církev, je to Izrael a křesťané z pohanů. Ale Matouš nás svým kontextem upozorňuje na to, že podobné vztahy mezi "prvními" a "posledními" jsou vždycky znovu aktuální i uvnitř církve a třeba uvnitř jednotlivého sboru: mezi zasloužilými členy a "pozdně příchozími".

edice

2

[stáhnout PDF](#)